original

M. 10536:1-42.

Skåne
Skytts hd.
Fru Alstads sn.
inlämn. 1943.

Uppt. av Olof Christoffersson
Fru Alstad
f. 1869 i Fru Alstad

Nötboskapen.	s. 1 – 18.
Ko-gåta.	s. 18.
Fåravel m.	s. 14 – 32.
Gåta om fårmjölkningen.	s. 27.
Rim v. fårklippningen.	s. 31.
Svinen och deras skötsel.	s. 33 – 42.
Socker som "svinahöre".	s. 41.
Rim om svin.	s. 42.

M. 10536:1.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

~~Nöt~~

~~"Fekræjen" eller Nötboskapen~~

"Fekräjen" eller Nötboskapen.

Enlikt en amanuens föredrag i vintras (1924) är det äldsta fynd av tamboskap gjord ~~i Skytts härad~~ i en torvmosse i Hammarlövs socken av Skytts härad. Man kan härav se att, eftersom fyndet ~~var~~ låg djupt nerå i den fasta torven, att det varit fåkreatur å dessa ortor i flera tusen år eller allt sedan stenålders folken gingo och ~~trampade~~ "trasskade" om här. ~~Kläd~~ ~~de~~ Sydskåningen har nog i ~~åldra~~ många tider haft en större och kraftigare fåkreaturs ras än skogsbon, (men kvantalet var visst icke stort på gårdarna.) De gamla talade alltid om att det gick ej att slåboens kor kom upp på bete i skogsbyggden ty de voro vana vid bättra föder än det vankades der städs var för de kommo att stalla blod (blodblandaturin) av skogväxterna isymurhet ~~Anne~~ av Anemone arterna (är egentligen en insekt som bär skulden härstid). I gamla bouppteckningar ser vi ju att det varet såväl enfärgade röda, vita, svarta ga t.o.m. blåa som brokiga och skräckliga (spettade) fåkreatur. Rasen var nog inhämsk och liten till växten emot nuvarande, men likväl ej hornlösa och dessutom gåvo de väl

M. 10536:2.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv forskning vid Lunds universitet

mindre mm fetara mjölk än i våra dagar åtminstone då de stodo på grönt om sommaren.

Under vintern deremot fodrades korna ju mycket dåligt. Det var ju omväxlande halm och agnar eller "äjner oz boss". Var det godt om hö eller knäckor (vattenväxter) kunde de ju få ett sådant foder om dagen. I allmänhet måste ju detta sparas till vår foder åt dragoxarne.

Under brännevitidensdagar var det ju ett mycket godt och saftigt foder i den s. k. dranken vilken var liksom nutidens sockerbetsmassa, mycket begärlig för korna.

De som hade någon avsättning för mjölkprodotionen kunde ju visserligen också fodra mjölkekorna med litet korn eller havre skräning. När de kraft fodrade med skräning skulle den blandas på skrurem halm s. k. hackelse i en blännugshov. Man slog då först lagom vatten på hackelsen och sedan "drösslades" skräningen jemt över det hela varefter det omrördes med "blänningssköfden". Detta kallades att ~~bland~~ "blänne ti körna. Detta blandade skulle så helst ligga ett dyng

M. 10536:3.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

§ 9

för att taga värme så blev det mera lätt-
smält till korna. ~~När man på samma vis~~
~~blandade till hästarna skulle man fodra med det~~
~~omedelbart annars blevo de sjuka om det fick~~
~~taga hetta.~~

Vatten fingo de ju som ovan omtalats två gånger dag-
ligen och efteråt agnar, sand något klöver, eller hö. Rot-
fruktor betor och rovor voro ju deremot ej odlade ~~till~~ i de dagar så
att koorna fingo ju ej något särskilt saft fodr
undantagandes om det var godt om potatis då
mjölkekorna fingo överskottet.

Sommar fodringen tog ju så tidigt som möjligt
sin början med de som mjölkade. Alltid fanns
det ju en 8-10 års gossa eller flicka som efter
(förr gingo de ju lösa i lålads vångar)
enskiftet blev ut kommenderad att dagligen beta
de kor som mjölkade i ~~gro~~ väggropar eller och
i gropar inne i säd stycken och ut med gränse-
"die" till korna ätet sig riktet "stinga" eller ~~buade~~
buade" det vill säga spända. En flicka som på såvis
gick och betade ett par kor måste samtidigt hon hade
att efterse, så att de ej smakade av närstående
säd, också sticka på ett par strumpar eller hava dylikt arbeta
i händerna.

Nu kon kunde tala sade hon "Tö mi i hela Fare (April!) o hala Mai. Sien ska ja sät bide bej. (bede)"

§ c/ det s. k. "hornnyckor" så att de blevo aförmögna att klättra över järdes gårdarne. Hornnyckan bestod av ett bredt piletråds bräde något längre än bredden mellan kornas horn. I detta bräde voro borrade tvänne hål ett mitt för vardera hornet. Ett rep stacks in genom det ena hålet och en knuta slags å dess ända så att det ej kunde utdragas. Sedan lades repet bort (bak) om båda korns horn och stacks ingenom brädans andra ända och drogs vidare ner till ena framfoten och bands fast om den under ~~bakklov~~ dess små baklövor. Brädan satt nu ~~fast~~ fast ~~på kon~~ före hornen över ögonen och för varje steg kon tog måste hon nicka med huvudet. Var det en stångelig ko eller tjur bandes det en "fjäl" för ögonen så att de ej kunde se framåt.

§ b/ Under sommarn voro ju korna ~~tju~~ törade (tjudrade) på ~~betes~~ klöver fälten vilka efter enskiftet ~~omvexlade~~ årligen omvexlade på åkerskiften. Några kor voro rätt så finurliga att draga upp "törstagen (tjuderpålen) på så vis att de härvade hela "töred" (tjudret) upp på sina horn och således upprykte tjuderpålen. För att hendra detta var det en trädstock ~~innatt~~ innitad i tjudret som i äldre tidör var av s. k. svinatostör som förfärdigades av bönderna själva. Tjudret var fästa på djurets huvud av olika slags grimor förfärdigade av piletråd. I fall korna ville patta sig själva hade grimorna ~~tal~~ åt alla fyra sidorna långa utstående spetsiga hörnpinnar. När korna gingo läsa sitan till syn innom vallhägnader och de voro omöjliga att hålla inne stängde på lades

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

M. 10536:4.

M. 10536:5

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

4/ Före enskiftet var det ju den s. k. ~~hören~~ "hören" som hade att taga hand om kreaturs betningen så tidigt som det blev grönt på fäladsmarken vilket likväl ej fick ske allt för tidigt ty då förstördes betet i sin linda och det blev alldeles foderbrist utåt sommarn. Hören hade ju att under dagens lopp valla fäkreaturen (och fåren) på fäladsmarken. Till sin hjälp hade han alltid en s. k. "fårahung" (=vallhund) ~~samt var~~ Själv var han försedd med ~~en ringastav vilken~~ ett värahorn att blåsa i och en ringastaf ~~att~~ som var gjord av en 60 cm lång 5 cm tjock pilastock som var försedd med en rak järnbygel vid ena sidan varå det var tre till fem järnringa att skramla med och för att detta skulle bli högra var ofta bygeln av rundt vridet järn. Å Värahornet ~~voro en det del hål och~~ var försedd med en del hål och de gamla ~~hororna~~ "hororne" spelade ofta derpå värkliga fina stroffer se Folklivet i Skytts härad noter av Nocolovius. När korna ~~någon gång~~ skulle mjölkas ute hade hören att samla dem in i en liten av jordvallar inhägnad plats som kallades "fallen" varje gård i legalavet skulle kosta hören i vissa dagar i sträck allt efter hemmantal.

M.10536:6.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

5/ I skogig mark släppas ofta kreaturen ut på bete utan hörn.
Varge fäljord som gingo ute på bete utan vidare
till syn hade alltid en s. k. ~~bl~~ "bjällerko" eller skällko vilket
i allmänhet var den visaste ~~och~~ eller och ältsta och
bästa av korna vilken hade under halsen en s. k. ko-
klocka, jord av smiddjärn och försedd med
ett femuddakord, hängande i ett knäppe om
halsen. Som liten fick jag morfars som varet bruckad i Lille Ahlstad
kratt.
Det finns en del orts berättelser om ~~om~~ den s. k.
skällkon. Det var t. ex. en ~~torpare~~ husman som prästen
ville hava tiende av ty som han ej hade mera
än en ko hade aldrig prästen fått tionde av honom
och prästorna hava ju alltid varet kända för
sin snikenhet att ~~lura~~ taga tiende av allt.
Husmannen bar prästen om andrum ty han och hans familj hade ej
något att leva av om han skulle vara tvungen
att gäva prästen sin ende ko i tionde. Prästen
var omedgörlig och sade till mannen att
allt vad en gav härrans tjenare ~~blev~~ kom tiofal-
digt åter. Husmannen måste då bekvämma sig
att avstå sin ende ko till prästen men han fick
likväl utvärkat att hans ko måtte få äran att
vara prästen bjällerko. Prästen gick gärna

M. 10536:7.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

6/

in derpå ty den var betydligt fetare och vackrare än prästens andra kor. Dagen derpå blev husmans kon prästens bjellerko och då det blev kväll tog den hela flocken med sig och gick till sitt gamla hem. Husmannen ~~trodde~~ kunde ju intet annat än tro vad prästen sagt att vad en gav herrans tjänare kom tiodubbelt igen och han var ju ej sin att taga emot herrausgåva. Prästen blev således av med hela sin hjord om kvällen och gick därför till husmannen för att åter få den samma, men det var ~~den~~ han ej road av ty prästen hade ju själv sagt att vad en fattig syndare gav till herrans tjänar det kom tiafalt åter och nu var det redan gått i fullbordan. För att saken skulle kunna uppgöras i godo måste den girrige prästen åter avstå sin nya bjellerko till husmannen.

Efter enskiftet försvan ju ~~den hedens~~ hören och dens titel är ju nu ett minne blott. I dess ställe blev det de s. k. "vutepogane" vilka om efteråret hade att vakta allt gårdens kreatur

M. 10536:8.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

7/

av kor, får och svin på de inhöstade sädes stubbarne men blott på gårdens egna marker. Denna efterhöste ~~vuttningen~~ vakten som kallades "vutningen" fortgick från och med det var inhöstat ~~i~~ in i mediat eller slutet av November. (Numera är denna "vuftningen" också ett minne blott.) ~~Den~~ De utslöpptes om morgonen och gick i vall till middagen då de instängdes i "fåehaven" varefter de åter gingo ute till kvällen. Något värahom eller ringa stav hade ej dessa "vutepoga" ~~utan~~. I stället hade de under för sommarn när de vaktade får, svin och gäss på trädan sina barkepivor i vilka de oupphörligen pepo eller också sina bastelurar i vilka de tutade. Dessa ~~voro~~ gjorde de själva när saven gick i pileträdsgrenarne. Det berättades en en sådan som kunde tuta i en bastelur+ "ta skoen, molke koen, o je den lilla." för vilket han fick medalj av kongen. ~~Om efterhöstet~~ Dessutom slupp O de under sommarn upp väder drakar i luften och gjorde fjäreharar (olika slag av värmöller) m. m. som de under de långa ensliga timmarne roade sig med. Om efterhöstet hade

+ de kallades också en böl efter som de vvålade så för fårligt i det tillo hålet sates det en flurt en tim trä spån som gaf ljudet då det blastes der.

M. 10536:9.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

8

de annat att tänka på när de fingo aft
kreaturet att vackta. De flätade sig då
en slag egendomliga smällpiskar av hör
som var ända till fyra alnar långa och i tre
lavs flätning vilkas räva de drogo i trä-
tjära och efteråt sandade. Skaft dertill flätades
av sju långa smärkra bandpilsarrar av vilka
en var i mitten och deromkring de sex vackert
snodda samt starkt bundna i både ändor.
Dessa rätt grova, men mjuka skaft, voro
omkring en meter långa, således betydligt
kortare än piskerävan. Med dessa piskor
som väl snart är ett alldeles bortglömt minne,
(de slogos nämligen bakåt "iso de rångade åttar de")
slogos det riktiga bagpiskasmällar men
ej klatschar ty det ~~ordet var okänd~~ kunde det ej slåss. ~~slogs~~
ej med ~~vera~~ en pilevirepiska. I bland hält
vakte gossarne vicke räkning en på dessa piskeskaft på så vis att de skuro ett
hack för varje "dag och ett kors" för var söndag vickorna voro då lätt
räknade. Dessa vutepogana hade ej stor lön och
för äldrarne voro bara tacksamma om någon
ville taga emot dem mot fådan och giva
dem vad de ville t. ex. träckor vad de
sleto en skjorta ett par strumpar o.d.
När en fader bortstödjade en sådan vakte

M. 10536:10.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

9/ gosse begärde han också skämtsamt följande lön: "Pels o Pickelhue, Två sockelöse kattetos hossor udan skavt. En ~~havre halms~~ havre halmsrock me trälommar i. ~~Fritt lyfse sitt om daen. Fritt harbärge po gadan om nattm~~ En valmesvärt uden bagsticke och fram vådor. Ett par skettefalls vanta me katteto iblandn. Fritt lyfse sitt om daen. Fritt harbärge po gadan om nattm. O rätt ti o fånga ryttor ti hälten."

~~Härmed menades att de fingo giva i lön vad de ville.~~

~~De som hade gresgöss på bete gav vetepogen följande besked i fall de slogo en gössling i jäll fick de bara~~

Härmed menades att husbondefolket fick lov att giva i lön vad de ansåg vara värdt.

En viktig sak med kraturskötseln var att få dem i kalvetålning så de kunde kalva på försommaren då de kom ut på

M. 10536:11.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

10/ betet ty då blev det ju godt om mjölk hela tiden det var utebete. Det gjordes derför många vidskeplighetar och annat för att få korna tjenliga för tjurar under passande tid så t. ex. bryntes det havre och gavs åt (Eller också ingiva hinne i fodret träskavs spånor som av stenar avslitets) kälkorna under slöd föret dem m. m. Ibland utfördes visso-mystikheter vid själva betäckningen t. ex. om man lät det gå för sig mellan en åt nyligen åtskildtagen höstevagn som åter strax efter betäckningen tigande sammansattes tog kon (Hon borde också stå med huvudet åt väster eller efter åt slås med en mans mössatre + slag över ryggen) en sig säkerligen med kalv.) Den första + mössatre mjölkningsmålet efter en kos betäckning fiks ej häller begagnas några sade att den var oren andra att det skulle vara för att kon skulle bli med kalf.

~~Efter kalvningen~~ När kon skulle kalva borde den alltid vara inne ty det var ej bra att det hände utom hus. ~~För att~~ Den borde hälst ej oroas utan vara i fred och köta sig själv sedan man under de sista dagarne lätet gödseln kvarliggo så att kon ej låg bakflängd (bakåtbetad) Var kalvningen svår måste kon ju hjelp

M. 10536:12.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv forskning vid Lunds universitet

pas. Nästan varje bonde var hemma i den saken och var det än svårare var det att någon särskild man eller kvinna i varje ly som förstod båda att vända kalven ifall den låg galet och även annat så allt kunde gå som det skulle. När kon kalvat var det ju bra för henne att få sticka kalven ren ty det hjälp till att hon lättare blev "lätt" av med efterbörden. I annat fall gavs hon ett d. k. kringelstickе grovt bröd med svinfett ~~eller och~~. Ett gammelt råd lydde: när kon kalvat skall du tigandes taga i en träskål tre niva sod over kackelons lue holled, tre dito over den ingmurade grydans luekoll, og tre dito over bagerons holled, sen tager du tre niva i en hånkvarn maled salt tre nive i en hånstensgiekvarn (en ofta stenålders kvarnsten vari salt gneds till hästar och andra djur) (gnie kvarn) gned salt og samman blåda att ge koen ing."

Blev inte kon ändo "lätt" (av med efterbörden) måste "lättan" ~~den~~ ju tagas av någon med handen, men det var ganska sällsynt i gamla dagar innan rasen var uppblandat med finare och ömtaligare rasår.

M. 10536:13.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv forskning vid Lunds universitet

12 Efter kalvningen skulle kon första gången vattnas med sjumt vatten vilket kon skulle dricka (över grepen) av en träspann försedd med trägrepe som var fastsatt (i spannen) med "träkvaddricka". Så snart kon drucket lägges grepen över till andra sidan så blir nästa kalv en kviga.
Hennes första fader efter kalvningen skulle bestå av hö.

För att få korna att kalva om dagen och ej om natten skall man sinsmjölka hennesista gången en söndagsmorgon.

Ibland blir juvret hårt och svullet efter kalvningen i synnerhet på kvigor. Man skulle då gå ut i ett stengärde och ligande taga en grästen för att dermed stryka kons juver tregångar rätt och tregångar avigt (och dito tre gånger rätt om) samt sedan åter ut lägga stenen som den förut legat.

~~När~~. Även hjälper det mot hort juver om en mö torkar ~~kon~~ det med sitt huvudhår eller med en flik av sitt lintyg. Samma värkan gör om en oskyldig man torkar det med sin "skjortegere". Man kan även stryka det med "arvesylv" (jarvet silfver) eller en "gnieten" en gång avigt en rätt och åter en gång avigt samt låta

M.10536:14.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

13) "Vi två jungfrur – Marie a den tredje – Klen spille sinnen – Me gull o gyllen – Me klar o vällen – Vi ska henne senda – Bort ti världens änne – Hon ska ble som ett linsenskorn – Ja hon ska ~~bli~~ ändo ble mindre – Hon ska ble ti slätt intet – I try heliga namn – För Jesu ont fly!". Upplesk av mors morbror Jeppa Nilsson som var fodd. Skarp Gjelf 1825. Denna besvärjelse skall hälst göras en torsdags morgon, kväll och morgonnen derpå men kan även med nytta utföres om söndagen och morgonen derpå, ~~Morgonen e då det skall läsas~~ Man kan också om morgonen läsa följande helsning "Go kväll Flona eller Flena varför sitter du här o menar? – Dig skall jag för mena." Och om kvälla hälsa "Gomarin" och för övrikt samma besvärjelse. Denna besvärjelsebön skall läsas ~~under samma da~~ morgon, kväll och morgon i rad medan läsaren ~~o~~ med vänstra handen håller om alla spenarne. Stasevtera åt ingives kon något av en tjura mi med vilket ~~juvret~~ juvret strukets tre gånger avigt.

Om en nykalvad ko eller kviga slåtr, då hon förste gången skall mjölkas, skall ~~man~~

M. 10536:15

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

14)

~~binda ett~~ en mö binda ett av sinna huvudhår om ~~kons~~ kons ~~vänstra~~ högra bakfat och samtidikt läsa: "Stå stilla me din skank, som björken me sin rod".

När kon första gången efter kalvningen skulle gå ut skulle "hånysån" ligga på ~~dörrtryskeln~~ dörrskammelen så att kon måste gå övden samma så kunde ej "ellen" göra henne någon skade. Sammaledes skulle de göra första gången de sluppas ut på bete så skadades de ej av rovdjuren.

På lägyskalvar skulle också nosas av kon så kunde ingen orm bita dem.

För att kalvarne skulle trivas skulle man göra på följande vis. Den första gång kon mjölkades efter kalvningen skulle man hava saxe och gnieetenen i spannen och mjölka pådem. Sedan slog man av mjölken i en "strippebytte" (av trä med en stärt vid ena sidan) och der av skulle kalven hava att dricka. Det gick ju ej så lätt ty dess natur var ju att dia. Pigan måste derför låta kalven "patta" på sin ena hand medan hon höll strippebyttan i den

M. 10536:16.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

15) andra och så smånigom närma kalven till mjölken vari hon nersänkte sin hand och kalvens nos och på så vis diade kalven mjölken i sig genom pigans fingrar. När så kalven druppet ~~av~~ eller diat av mjölken tagshanden av munnen uppå ~~det~~ och lades på kalfvens nacke och samtidigt sammanstöttes kalvens nos tre gångar med strippebyttans inner botten varvid det läsas "Ed stubb o strå ~~og~~ va du kan få", så blev kalven kärnhel (hade smak för allt). Efteråt åt skulle den skos, vilket tillgick på följande vis. Man upplöftade ett ben i sänder och ~~avtag dess vita skorpa~~ och den vita skorpan avtags och lades ~~bland~~ i stävan bland den återstående mjölken dessutom slogs det tre gångar med knuten hand under varje fot. Sedan skulle bandhunden hava allt som var i "stävan". (Strippebyttan) Efter mors berättelse hon hade varit med och gjort det.

När kvinnorna togo sig så mycket bry med pålägyskalvarne kan det ej undras på att de ville hava ett ord med att säga vilka som skest

M. 10536:17.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

16/ hvilka som skulle var "lifkalla".

En nyfödd kalv måste ju alltid hava av kons-första mjölk om den skulle trivas ty annars blev ej tarmarne välrensade för födsel-becket. Kvigkalvarna skulle åtminstone i sex vekor hava sät mjölk ~~och gå lösa~~ varefter den uppblandades så småningom men skummad. De borde dessutom hålst gå lösa i kätte ett år och ej få lov att kalva för än nära tre års ålder om de ej skulle bli "knytta" i växten.

För att korna skulle trivas gavs de ofta var annan söndags morgon grovt salt blandat med sörderskurna rötter av libsticka, kalmusrot, ~~eller~~, ålandsrot eller pepparrot eller och en med trätjärad tjärad ~~sill~~ saltad sill. Dessutom tillvaratogs dagligen av fall av saltad sill såsom skin och huvud vilket kastades för korna som med begärlighet åto det samma. I fall det ej blev bra grädde på mjölken var det bra att giva ~~skulle~~ kon ~~hava~~ in följande som köptes på apoteket: 2 lod johannes kaka, 2 lod spiskummin, 2 lod svart kummin, 2 lod valfiskefjäll, 2 lod hvilbolus stöt tillsammans och blandat med mjöl och vatten till en deg varav kon gives ~~varje morgon~~ så stort som ett hönsägg varje morgon och afton en timme före fodringen. Efter mors morbror.

M.10536:18.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv forskning vid Lunds universitet

Ovannämnde Jeppa Nilssons anteckning.

17 Kogatan har följande lydelse

~~Fire dän~~

~~Fire dängandes,~~

"Fire hängannes, Fire dängannes
Två präjär rakt opp i skiy
Två visär vägen ti bys
Och en lång asser bag etter."

Dragoscar för att få dugliga dragoscar måste man ju låta kastorera tjurar ty annars de dugde annars ej till arbete. När en tjurkalv var kastorerad kallades den "studekal" vid två eller tre års ålder innan den började att arbeta hette den batting men så snart den var inkörd kallades den stut, eller stud. När en gammal tjur blev kastorerad sedan han hade användst till betäckning kallades han för "en bôl". Sådana bôlar ansågs för att blivo starka dragstuda eller arbetsoscar.

M. 10536:19.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv forskning vid Lunds universitet

1)

Fåraveln

Var i äldre tidör mycket mera allmän än i våra dagar och var ena da bonde hade ju en rätt ansenlig fårhop ja t. o. m. husmännen hade rätt allmänt får och måste derav giva tionde till prästerna. Husmännen kunde ju ej föda sina får om sommaren utan då hade de dem ute på gräsbete till hälften foder för lammen annars mot dagsvärken. Om vintern hade de foder som under sommaren mot ringa dagsvärken samlades å svårätkomliga platsar.

Före enskiftet gingo fåren i vall på byafäladen och passades av "hören" tillika med fåkreaturen. När hören om morgonen tutade i sitt ~~byalur~~ vårahorn hade pigan, ty det var isynnerhet de som skulle passa fåren så att ullen skulle bli ren och vacker och ej "nerdrösslad" med halm "smyloske," att utsläppa fåren på byagatan der de alla samlades i en hop och gick bak efter hören till betesplatsen, ty han hade dem altid så lydiga så att han slap att gå bakerst och driva på dem.

På kvällen när hören kom hemmed fårskocken till byaleet tutade hån åter i sitt vårahorn och då var det bara att öppna var sina fårahusdörrar så skildes skocken åt

M. 10536:20.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv förskning vid Lunds universitet

2) och sprang till var sina hem. I fall något skulle taga fel ut kastades det med det samma och drevs litet mot hemmet så sprang det själv vidare. Varje gård hade sina får märkta i öronen med gårdens kreaturs bomärke som bestod av hål och hack. ~~Eller och hade~~ Eller också hade de en bricka om hängade i ett knäppe om halsen med gårdens rätta bomärke vilkets form ej kunde inskäras i öronen. Någon namn bricka förekoms aldrig.

Den tidens får voro ju en hel annan ras än nu varande och mycket friskare och ~~tättare~~ instikt fullare för att kunna taga sig bete var som hälst samt ej på långt när så nogräknande på kost och passning som nu varande. Dessutom voro de som av ovan stående framgår mera, om man så bör säga, förståndiga än nu tidens och på samma gång om sig att uppleta godt föder. De hade ju deremot ej så vacker ull och kroppar som i vara dagar men pelsen var likväl tät och ~~fut~~ fyllig vilket kan ses på gamla beredda skin och ullen avföll ej så lätt.

M. 10536:21.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

3/

3/ I Februari och Mars brukade fårm i allmänhet att "lomma" eller "önna" som språket lydde. Någon gång kunde likväl ehuru högst sällsynt hända att de fingo lamm på efterhöstn. I allmänhet fingo de ~~två~~ tvillinge eller tvillinge lamm ~~vardera~~, mera sällan ~~ett eller~~ hände det att det blev enspännare eller trillingelom och ytterst sällan "firlingar". I allmänhet varo tackorna mycket mäna om sin afkomma och i sin ivor kunde de derför och så hända då lammen voro svaga eller sjukliga så de ej med det samma diade att modern gav sig till att skrapa med enn fran foten på lammet liksom för att ~~hjelpa~~ påminna det om att resa sig för att dia. Hända detta eller att ~~ett~~ en taska ej frågade efter sin afkomma måste på kvinnorna se till att hjelpa lammen till rätta så de kunde dia ~~och då~~ man fick ~~man~~ då hålla både moder och lammet. Blef det trillingar kunde ej modern föda dem ordentlikt ~~och~~ vilket även kunde hända med tvillingalam. Då var det ej annat att göra än att taga in dem i äldre tidör t. o. m. vid kabel~~ugnen~~ugnarna i stygan för att uppvärma

M. 10536:22.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv. forskning vid Lunds universitet

4/ ma dem i fall de voro födde om natten och legat och frusit. De kunde vid sådan ha tillfällen ligga och vara alldeles styva och knappas ses något liv men efter att ~~blig~~ bli nerbädda. de i varmt hö vid kakel ~~[illegible]~~ ugnen åter kryatill och på en eller två dagar varu de så pigga som helst. (vilket jag själf vitt flera gånger) Dessa lamm måste ju också fodras särkilt ~~vilket ge~~ man gav dem nemligen spenvarm komjölk ur ett "lommakorn". Lommakornnet gjordes av ett ko eller vårekorn vars spits avskars intill tomrummet. En liten rand gjordes rundt om och härpå bands en sydder fårskins ~~napp~~ (sudd (napp)) som var en 6-7 cm lång och icke vidare i yttersta ändan än att en stor gäspenna (skrivpenna) vilken i sattes inne i från i hornet och nådde upp över. ej gick igen om. På skrivpennan sida skars det ett hål så att mjölken kunde sugas in och ut ur napp ändan då lammet diade medan man med en snippa i andra handen (man måste nemligen med enna handen hålla ~~lammet o~~ hornet sudd (napp) i lammets mun vilket man stödde mot sig själen) med

M.10536:23.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

snippan
6) vilken man hållada mjölk i hornet eftersom lammet diade. ~~Ty~~ Det kunde ej vara så mycket i åt gången ty då kastades det ur var gång lammet stötte hornet uppför liksom de göra med fårets ~~jurvret~~ jufvret för att mjölken bättre skall rinna till. ~~Sedan~~ Lammen blevo snart ~~vana~~ vana vid att dia ur lommahornet och då behövdes det bara att visa det och kalla ~~bæh, bæh, bæh~~, mæh, mæh, mæh, (så kom de med det samma och tog fatt i ~~som~~ lommasudden vilken de skakade om väldeligen så att det skulle vara en viss vana att kunna slå ~~mera~~ mjölk i eftersom de drucko ur.

När man kallade på fåren sade man bæh, bæh, bæh, Fårens namn vorv allmänt ~~n Mätte~~ Måhte och boggens Mass. var det en kastorerad bogge kallades han en "bede" och ett ungt får som ej lammade när det var årsgammalt kallades en ~~hed~~ "hena" ~~"hedna"~~

När fåret kunde ~~ta~~ "snacka" sade det:
"Tô mi i hela ~~Fohr~~ ~~Fohr~~ ~~Tor~~ Thor og hala Fare (Apris) sien tar jå mi sål ti vare."

M. 10536:24.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv forskning vid Lunds universitet

Ett annat allmänt rim lydde: "Ja allar du mej får
vill ju frå di gå
Men kallar du mej tåa
vil ju klåa di O-fåa."

6)

I ~~slutet~~ mitten av April var det mången gång så pass grönt att fåren kunde beta ute och då måste vattegossen börja att ~~passa~~ passa dem ute på trädes åkern eller skaenaden om dagen, samt köra dem i hus för natten. Mot kvällarne började det ju att bli rätt kallt och lammen började att med sitt bäkande giva tillkänna att de ville hem. De började då att med sorgsen och långdragen ton sitt bääää vartill varje moder svarade med ett mycket kort med ätning av en grästua avbrutet bä.

Detta evinnerliga bäkande översattes derför av vattegossorna med följade. "Bääää ~~vill gå hem!~~

~~Bä vente litt litt litt men ja~~ får tad ~~denna baskn~~

"Bääää vill gå hem!
Bä-vente litt men ja får tad denna tuan mää!"

Då det led ut i Maj månad och det blev godt om ~~fo~~ bete och lammen voro så stora att de också kunde äta fingo de en vackar dag som det sades ejunga maj ty på kvällarne togos lammen och instängdes i ett särskilt rum på grund av att ~~fårna skulle börja~~ man skulle börja att mjölka ~~fårna~~ fåren på morgonen så att man kunde få den goda sylte mjölken. Då det varat en tid skulle lammen ~~också avändas~~. helt fråntagas ~~dean~~

M. 10536:25.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

eller avändas att dia. I senaste tiden var det ju ganska lätt då de utan vidare blevo i likhet med ~~färna~~ fåren tjudrade två och två tillhopa. Man måste ju även göra detta på grund av att de annars gingo i sädstycken och avbeta de alla axen. ~~Färna~~ Fåren voro ju också tjudrade på ~~tådor~~ trädor eller grupkanter. I förre fallet hade "töret bare en törstage" men i senare fallet voro de tjudrade i s. k. "rännetör" med två törpelar en i varända på tjudret vari fårkopplet löp i en ring från en tjuderpålen till den andra eftersom de gingo.

Under hörnstid eller före ~~[illegible]~~ en skiftet gingo ju färn ~~på~~ lösa på fäladsbete hela sommarn. Då ~~var det ju ej så lätt~~ avändes lammen att dia med en s. k. ~~lommastiska~~ "lommastiska". När jag som ombud samlade gammalt till det historiska lantbruksmötet i Malmö 1914 fann jag en sådan på ett ställe i Lilla Ahlstad bland gammalt bråte i huggehuset, men tråkigt nog då jag skulle av hemta alla sakerna derstädes för att ~~inf~~ inskicka dem till Landtbruksmötes historiska ~~avd~~ avd. var den lilla tingesten förstört. Den var gjort av läder något i form av en ~~grim~~ hundnoskorg som bands på lammets huvud. Den hade ju ej remmarna

M.10536:26.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

8) rundomkring munnen ~~och~~ så hårt att de ej kunde äta utan det gick liko bra men ner över ovanläppen eller näsan hängde en grovstuf ~~läder~~ och rund läderläpp i vilken det neri från voro ~~in~~ genom slagna små spikvars nubbar gingo ~~genom~~ upp genom lädret så att 3-4 mille meter spitsar stucko upp. När nu lammen kom för att dia stack dessa modern i ljumsket och med det samma fingo lammen sig en "hurrebuss" av fårets bakfot så de "trillade" i kring. När det varat några dagar ansåg ju lammet som i början bäade med ~~sorgsen~~ sorgsen stämma vilket ej besvarades av modern det var lönlöst att försöka dia sade de gamla.

I bland gingo fåren också lösa utan tillsyn innom gårdesgårdsinhägnader. Då hände det ofta att ett gammal "inpiskad" får började att "~~kravsa~~" "kravsa" sig över varefter hela hjorden strax följde. För att hindra detta sattes det en s. k. "hovnicka" på dem. Det var ett hemflätat rep som bands från fårets "böjel" ner om fotan mellan översta och nedersta klövarna. Hjälp icke detta så fick de en trähilla som bands ovantill på framfötterna.

M. 10536:27.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

9 När sädan ~~på~~ var höstad hade ju vakte gossen att åter taga hand om fårahjorden och vackta den samma på stubbåkrarne der de gingo uta och betade i bland ända in till julen allt efter som vintern var blid.

Nu var det också (under efterhöst betet) rätta tiden att samla vinter förlag av sylte mjölk och derför voro de mycket noga med mjölkningen. Denna ut fördes för det mesta av flickor vilka skulle lära sig till med att mjölka får. För det mästa stodo fåren själv stilla om ej så ~~vor~~ gjorde mästa det jo någon gå med att hålla dem. När de själva mjölkade sutto de bak om (således ~~som vid~~ ej vid sidan som när kor mjölkas) och höll med vänstra handen i fårets vänstra bakben och ~~mot~~ mjölkade den feta mjölken (två gångar dagligen) i en liten nätt träspann. Gåtan om får mjölkningen lyder sålunda:

"Sex ben po backen
Hoed forre hoed bag
Oo rumpan po nacken!"

(i bland ett fulare ord.)

M. 10536:28.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

10) Vinterfodringen bestod av det s. k. skrammelbossed av rågen samt ärtaboss och torrvallshö vilket utdrogs av starken med en hökrog som liknade ett spjut med hålhak. Således var det ju ganska skralt, men de fingo genom gå massor av halm och dess stubb begagnades i gammal tid till elda i bakugnen och inmurad pannen m. m. Någon kunde ju visserligen hava något grönhöstat lövfoder också och dessutom skulle de hava ett godt s. k. sleke att slikka på vilket var gjort av salt och ~~tjura~~ trätjära m. m. vilket jag alldeles glömt hur det beredes.

Fårhuset måste vara ljust ty annars föll ullen av under vintern vilket också hända i fall de fodrades med havrehalm.

Mot fårskabb skulle det sammanblandas i mjöl och natten samt givas in så stort som en äggagula om dagen i sex dagar av följande 8 lod svafvel, 8 lod lagerbär, 4 lod antimonium vilket sönderstäts och blandas. Evterät smörges fåret med 1/2 lod terpentin blandad med 1/2 lod bomoljo i sex dagar. efter mor smorbrors gepp. Nils anteckningar

Fåren klipptes två gånger årligen i maj och september. Före klippningen tvättades de

M. 10536:29.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

11.)

De alltid i gammaltid ty då ansägs ullen blevabäst blev han tvättad sedan den klipts sades det att den blev ~~ti~~ "loddred"

Fårtvätten tillställdes alltid efterät en lämmetvätt vars lut tillvaratagets för att efterät kunna tvätta fåren dermed. Den värmdes nu till lagom varmegrad och slogs upp i det stora tvättkaret varefter ett efter annat av fåren tvättades deri. Så snart ett var rentvättat i lutkaret togs det upp och lades i ett annat ~~tiko~~ stort kar med ~~tjumt~~ rent vatten vari de åter gnuggades tills all lut var av ullen då fåret slapps ut på gården i solskenet att torka. På så vis genomgick hela fårskocken och de äldra voro ej ~~på~~ alsmot tråviga dere som mot de yngra.

Sedan fåren så om ett par tre dagar voro riktigt genomtorkade i ullen skulle de klippas. De togos då in allt efter som de skulle klippas i ett rum ofta i dagligstugan eller annat lassande rent rum t. ex. en vägspont o.d. Här var utbrett ett lappatäcke på vilket de slogos i kull och bands om båda ~~bak~~ framfötterna och ena bakfoten. De

M. 10536:30.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

12/

lago ~~gamska~~ i almänhet stilla varefter klipparen
tog den hemmasmidda nyslipade saxen
och först tigande klippte ett kors i pann-
ullen mellan öron och ogon.+ Sedan började
klippningen på den lösa bakfoten och fort-
sattes vidare över hela översta sidan tills ryggen
var nätt överallt var efter fåret bades
om på den klippte sidan medan den andra
på samma vis klipptes jemt och vackert
utan hask och hål ty det ansågs för en
stor skam. När man klippte skulle man
nogo av pluska all dålig ull å fötterna och
buken och lägga i en särskilt ullkorg.
Denna ull kallades ploska to och der av gavs till alla tyare jo t. o. m.
länsmans fru en och ~~fr~~ kronofjärdingsmansen fick nöjo
sig dermed. Själva pelsen skulle man deremot klippa
riktigt gant av och efterhands lägga om den
så att då ~~hela~~ fåret var klippt på både
sidor skulle den kunna upptagas alldeles
hel och rollas i hop och läggas i den aflånga
av ~~pi~~ skalade pilevirare vackert hem flåta-
de "tokorren". Den klippare som ej hade pelsen
hel och jem ansågs för en dålig fårklippare.

Då fåret kunde tala sade det till klipparne: "Klipp mi höst av vår den aldrig mitt bringe hår"

+ Denna ull som klipps af i korset stoppades sedan tiggandes i fårets mun varefter det sades! Kom igen ti ära. Ye dotter ve lare vå, en stor pils fåra!!

och de gamla gummorna voro mycket förmanande mot de unga ogifta flickorna att de skulle akta sig noga att de ej klippte hål i fårets skinn, ty då fingo de en man som högg och slog dem.

M. 10536:31.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv-forskning vid Lunds universitet

13 Framtids ullen ansågs ju vara betydlikt sämma och kallades ofta för "tvlodd", ~~Hos~~ men höst ullen var ju av prima beskaffenhet och kallades för "to." (13 b

13 b/

~~Färna~~ Fären skola klippas som ordetäfvet lyder: "I pinges ny
o~~s~~ mickels när"!

Således på våren (sommaren) då männer är i tillagande ~~samt halst~~ efter som de då skulle vara ute i solen i ljust men på höster i nedandet på grund af att de då skulle vara i hus och mörker.

M. 10536:32

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Bernlek.

Flickor brukade också under sommarna leka att de mjölkade. De största flickorna hade ~~kor vilka de mjölkade. De~~ till sina ~~tas~~ kor ~~vor~~ den stora röbynkan (en rumex art) vars fröspirar som de avnepade. (De mindra flickorna hade deremot till sina får den s. k. "Vejebersblad" (en Plantago art) vaxten med långa ~~tätsätta frön~~ odelade och tätsatta fröspiror med rödbruna små frön, vilka de mjölkade. ~~Och~~ Mjölken (fröen) togo de ju med sig till sina i fyrkantar på marken av stennar byggde hus, stålas genom att ett stenjern inslags öfver dörren i det i fåra huset

Jul aftonen skulle får huset

M. 10536:33.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

IX

~~Svinskot~~

Svinen och dess skötsel

Hur länge ~~det funnets~~ svinet funnits i ~~Skytts~~ dessa hakes härad är ju svårt att säga, men att det varet i många tusende år är ju aldeles säkert. Under det stora världskriget då det blev så ondt om eldbrand ~~att var och dessliker mycket dyrbar~~ sökte ju var ~~och en som~~ och torvtagningen åter påbegyntes här och var i glömdabäckens påträffades det i (ett ~~tvar~~ Domme i Fru Ahlstads socken) torvskikt cirka ~~4~~ 2 meter djupt nera i den fastlagrade torfven ett vildsvinskranium som är över ½ mt. långt och dess betara i ovankäken är 3 cm. i diameter. Således har det varet ett riktet prakt exemplar till ~~som~~ "orne" enligt pollen under [illegible] för över 9000 år sm nar den ~~för tusentalsår~~ vandrade omkring på dessa orter. Han hade ej gått ner sig och blivit med det samma övertäckt utan han hade legat ovanpå så att dess ben voro omkring spridda och dessutom är själva kraniet gnagad av gnagare ~~o~~ och betarne

M. 10536:34.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv-forskning vid Lunds universitet

voro också av när det fanns. Man kan ju härav få klart för sig att det är lång tid sedan det lefde eftersom det sedan överväxt och lagrats sig ett två meters mäktikt torflager derövr. (Det intressanta fyndet är i min samling på Trelleborgs museum Lunds Zoologiska museum äger ej så stort och vackert vild svinskranie)

Att den gamla tamsvinrasen härstammade från ~~detta~~ ovannämnde ~~som finnes i~~ vildsvinsras vars skelett finnes begravde här och var i mossar är ju icke ~~mycket~~ otroligt. ~~De~~ De svin som för en ~~fenti~~ 60 år sedan allmänt fanns å ertin voro ju helt annarlunda ikropsformen än nuvarande. Dels hade de längre leen så att de lättare kunde ströva ikring. Dessutom voro de liksom ovanomtalade svinskalle för sidda med ett långt ~~spitt~~ spetsigt tryne och förnedda med rätt stora hörntänder. De hade ~~dessut~~ dessuter ~~ovta~~ ofta stora nerhängande ~~öron~~ öron eller ~~och voro~~ s. k. "slaköron" samt ofta liksom fåren två "drifla" (ett par skintappar i form av fårspenar) under halsen. Dess färg voro dels vita och svartbrokiga dels också röda, svarta och vitabrokiga. Denna svinras var så härding att den utan vidare kunde gå ute i ellonskogen hela vintern och suggorna grisade (i smällkalla vindern) t. o. m. i

enbart vita voro nog sällsynta.

M. 10536:35.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv.forskning vid Lunds universitet

3 3/

ho som de själva byggde åt sig av löv i någon gömvrå samt på våren komma fram med en tiostycken grisar vilket de gamla ofta omtalade. ~~Svinet sade när det kunde lata tala. "Fö mi i hela Tor Blie og hala Tor sien sätter ja sät min tryne i jor."~~

~~När man kallade på svinen sade~~ man gris, gris, gris, gris. gemte en smackning vartill man ej kan stava tydet är tydligen ett tusen årikt ord som funnits förr än vi fingo vårt nu varrande skriv språk.

Dengan svin rasen var ~~ju~~ mycket lätt att underhålla och var ej kinkig på kost födan vilken ofta bestod för "ugångsvinen" af agnar och vatten samt "slabbra" av svinnatunnan som stod i köket och vari allt mat avfall slogs. Med "ugångsvin" menades de som bodde i ett stenbo som ovan omtalats var uppfördt i en hörna av ~~gödselstaden och tackt med~~ "fehavens" stengärde och överlagd med en halmbunke som tak se fotografiet i S. K. sid 548. Trutto uppl

När man kallade på svinen sade man gris, gris, gris. samt bakefter när det var frågan om mat till dem en smackning vartill man ej kan stava ~~med~~ tydet är tydligen ett tusenårigt ord som är äldra än vårt ~~skrivspråk~~.

När svinen kunde "snacka" sade de:

"Fö mi i hela Blie og hala Thor
sien sätter ja sät min tryne i jor."

M. 10536:36.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

4.) ~~Så snart sådan var~~

Under sommaren hade vakte gossen att tillika med får och gäss beta svinen på trädes åkrarne. ~~der~~ Fanns det då någon gammal torv (grof) brifdes de förträfflikt der de i gytjan gingo och åta dels vattendjur dels och säv och knäska rötter tills de blevo mätta varefter de lade sig först på ena sidan så på den andra i den svartaste och tjockaste döngan de kunde på träffa och här mädde de som ordstävet säger "som en prins i en gåseredde" ty de lågo stilla och sovo under hela den varma tiden på dagen med mera än halva kroppen nera i gyttjan ~~och bott~~ i bland syntes bara själva trynet ovan vatten gyttjan.

På detta vis kunde de liggo i timvis och "gassasej" i solskenet.

När så hände kunde vakte gossen hava tid att också taga sig en lyr någon städes å en ~~lung~~ lugn plats.

~~På~~ Så snart sådan var inbärgad derefs svin ut på stubbåkrarne der de voro raska att renplocka marken från spilt säd och ax. För att de ej skulle springa från vakte gossen klossades de på så vis att ett jernknäppel om halsen händes det en 3–4 cm lång och 1 cm tjock trä klass med märna och ring

När de gått en tid på stubbåkrarne och de började att bli renplockade från säd voro

på mitten så att den hängde vägrätt mitt för framfötterna.

M. 10536:37.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

5) svinen halvfeta. Man avskilde då de som skulle slaktas för året och instängde dem i ett hus der de vidare fodrades med så många ärtor (eller också kokta potatis och säd i sammanblandade) som de kunde äta för att de skulle bli riktet bra när det blev fodrades de också på slutet med s.k. "svinaskrämjer" grovmalen säd av korn och ärtor. tid att slakta julegrisen. Så snart de voro insatta på detta vis kallades de "fedesvinnen" och det var kanske ej orätt då de vid slaktningen ofta lemnade ände till "Attanpotterfitt" vardera, då ansågs de ju också vara fullgoda. fullgoda.

Ärtaflåsket ansågs för att vara det fastaste och bästa och då det var kvarter tjockt så var det prima. Potatis fläsket var sämra och allonfläsket ännu lösare men sötare och gott. Numera skall ju slakt svinen icke vara så stora och feta ty då ville ej stabon äta av dem.

Före enskiftet hålsdet ju utom byaljuren även en byaorne (fargalt) som var gemen samför hela socknen. Efter enskiftet då gårdarne blevo spridda var det än en än en annan som hade någon fargalt. Vår soen blev tjenlig togs den till betäckning och i äldra tidor var det mången som samma dag gjorde en skåre innest på sin vänstra tomnagel och då sedan skåran var nära utvuxen var det tid att syggan skulle "farja". (grisa)

M. 10536:38.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

6a) Ett tecken till att tiden var inne för suggan att farja var när hon började att bli orolig och "drop bossti ridde". Hog tog nämligen halm i munnen och lade den i hög vilken hon jemnade med framfötterna. Hon skulle [illegible] hava kort halm så att hon ej insnärda grisarne i densamma ~~ett~~ och på så vis låg dem ihjäl. Var det en ung och orolig sugga måste man alltid övervakas henne samt hjälpa de nyfödda grisarne till rätta så att de komma att dia och bli uppvärmda. Ja i bland kunde det t. o. m. hända att de i gammal tid om vinlern måste tagas in vid kakel ~~ongnen~~ ugnen för att uppvärmas. En gång har jag sett en hynda tog sig fostermoderskapet på för en kull grisar och låto dem dia samt värmde upp dem. Detta fall är ju ej allmänt förekommande utan en tillfällig het.

Blev det flera grisar än suggan hade pattar (spenar) ~~var det alltid en sp~~ måste de övriga se på medan alla de andra diade ~~och sen se till~~ sig mätta och sen se till att de fingo något bakefter. Dessa blevo alltid "knötta" och måste fodras särskild med söt mjölk.

När grisarne voro ~~6 vickor~~ ett par tre vickor gamla måste man efterse dem ~~så att~~, om de hade s. k. "edertänn" vilka måste avklippas annars sargade de modern spenar och beifdes ej. Ovn grisarne kastorverades då de voro 4 vickor gamla ~~Då de voro~~ Sex vickor ~~gamla~~ gamla voro de färdiga att skillja från ~~och a~~ dien och uppfödas på mjölk och söd föder.

M. 10536:39.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

6 b/

Grisar bör hälst gillas i nedan net och om du inte kan få blodet till att stemme så gack ut i ängen och skär dig tigandes med din lommaknif en trekantig svärtorv ~~och gå tigande~~ å en äl (en gräsmark som aldrig varet odlad) gå sen hem och låt blodet droppa på torvens undersida varefter du går ut och lägger den på samma ställe och i samma väderstrick som den ~~läg~~ förut legat varvid en besvärjelse skulle läsas - (annars tigande) men den minnas jag ej:

M. 10536:40

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

6/A Husmännen köpte varje framtid sig en gris i gamla dagar som de skulle uppföda till julagrås. Under sommarna uppfödde de dem på matavfall och grönt milor och nässlor som plockade på vägar och ~~vall~~ dikesvallar. ~~Avan~~ När husmännen skulle handla sig sin gris synades den riktigt ty de hade i gamla dagar särskilda tecken på vilka som skulle bli de lättföddaste och fetaste. Sogrisarna ~~blevo~~ voro ju nog både lätfödaste och blevo också fetast om de bara inte blevo brunstiga ty då kunde de stå i flera dagar och ej äta. Visserligen fanns det ju råd för detsamma ty de kunde ju kastorreras ~~i tid~~, men då skulle de ju vara rätt storo. Jag har som tre årig 1872 en gång sett att Petter Snitt kastorrerade en "jylta" (en ~~årsgam~~ half vuxen sogris kallades "jylta," men sedan hon kastorrerats hette hon "en snitta", en kastrerad orne ~~klala~~ kalas ju "en galt") på gårdsplatsen härstädes. Då drängarne slaget jyltan i kull tog Petter Snitt och skar hål på sidan i ljumsket och stack in högra handens pek och långfinger och tog något ut ur grisen (~~äggsto~~ (äggstocken) och slog smäll med handen så att det flög bort i gården. Sedan smet han smör och salt i hålet och sydde huden samman varefter det hela översmetades med trätjära. ~~Nu~~ Sedan vände drängarne grisen så andra sidan kom uppåt varefter den behandlades på samma vis. Grisen led vistick

M. 10536:41.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

7/ någon skada derav ~~utan~~ vänte och trivdes för träfflikt och blev mycket fet. Jag minnas, och kan se detta djurplågeriet, som om det hade hänt i går. ~~och~~

Genom detta kom man ju långt från ämnet om husmännens tecken. Som de ej kunde tänka på att få någon snitta så ville de ju hälst hava en galtgris. De som skulle bli bra fetegrisar, skulle vara långa och ranka i kroppen samt dessutom en s. k. vänstergris. Härmed menades att de skulle slå ~~krylen~~ "rompekrylen" vänster om. Högergrisarne blevo ej så bra. Om dessa rompekrylingarne ~~äro~~ voro det förr en mycken rolig historie som en vaktgåsse omtalade för mig på 1870 talet då jag gick hos honnom då han vaktade. Det var en bonde som ~~höll~~ hade en hel del magra svin vilka skulle på allon bete. Bonden träffade då pockor och fästade honom till svinnehöre mot en lön av alla de svinnen som hade ~~rompan~~ slockrompa då det var tid att slakta dem då de blivet feta på bok-

M. 10536:42.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

8/

bonden förbehutt sig sjelf alla krylrompade vid slaktetiden.

ållonen. Pocker driv med glädje ut hela den slockrompede magra svinahjorden i bokskogen och passade dem väl der det var gott om bokallon. Men o ve ju fetare svinen blevo ju värre kryl slogo de på sina rompar och när tiden var enne till julslakten voro alla ållon svinen krylrompade. Bonden som på så vis lurat pockor tykte likväl att han borde hava något för sitt besvär och passade på att dagen för ut driva en ben-eller "skingtorr" gammal hela dagen förfäljde den lede och visade honom att honvar slockrumpet och tjenligt hon ornegaben grise sugga i skogen vilken blev pockers tribut när de dagen der på skulle dela svine hjorden.

I äldre tidor hade alla hus män i byarne ~~svin~~ en gris som skulle vara julegris. Ja t. o. m. skräddare och sömmerskor hade sin gris som de ofta med togo på sina vicke långa arbetsbesök i gårdarne der de då fingo föda gisen också?

Svenrim!

"Soen sto po jåred (ett jord "die" ej dike tyder är ju en gräfd grop)
Satte rumpan rätt i våred
grissarna kom rämnennes
me rumporna so spennennes"